

TANZİMAT SONRASI OSMANLI DEVLETİ'NDE OKUL GÜVENLİĞİ¹

School Safety in The Ottoman State After Tanzimat

Bekir Çağlar ÇAM²

Özet

Osmanlı Devleti'nde özellikle de Tanzimat sürecinden sonra uluslararası alanlarda gelişen bilim ve teknoloji, savaş şartları ve diğer faktörler sebebiyle okulların çeşitliliğinde, niteliğinde ve niceliğinde artışlar yaşanmıştır. Yaşanan bu artış güvenlik sorunlarını da beraberinde getirmiş, okul içerisindeki asayiş ve düzeni sağlamakla yükümlü yeni güvenlik araçlarına ve kurallarına ihtiyaç doğmuştur. Bevvâb, mubassır, gece bekçileri, kolluk kuvvetleri ve ihtiyaç dâhilinde askerî unsurlar Osmanlı okullarının güvenlik araçlarını oluştururken yeni eğitim nizamnamelerinde belirtilen kanunlar da Osmanlı okullarının güvenlik kurallarını oluşturmuştur. Bu çalışma, Osmanlı eğitim tarihine, güvenlik perspektifinden bakarak literatürdeki boşluğu doldurmayı amaçlamıştır. Ayrıca Tanzimat Fermanı'nın Osmanlı okullarına etkisi, Osmanlı okullarında yaşanan güvenlik problemleri, bu problemlere karşı alınan önlemler ve görevlendirilen personel çalışma kapsamında ele alınmıştır. Bu zamana kadar Osmanlı okullarının asayiş temelli güvenlik problemlerinin doğrudan ele alınmamış olması bu çalışmanın önemini ortaya koymaktadır. Ayrıca esasen güvenlik üretim merkezi olan polis, jandarma ve asker okulları bu çalışma kapsamında ele alınmamıştır. Osmanlı arşiv belgeleri, ikincil kaynaklar ve açık kaynaklar kullanılarak literatür taraması yapılmıştır.

Anahtar sözcükler: Bevvâb, Osmanlı okul güvenliği, Mubassır, Osmanlı okullarında asayiş.

Abstract

In the Ottoman Empire, especially after the Tanzimat period, there was an increase in the diversity, quality and quantity of schools due to internationally developing science and technology, war conditions and other factors. This increase in the number, quality and quantity of schools brought with it security problems, and new security tools and rules were needed to maintain order and order within the school. Bevvâb, mubassır, night guards, law enforcement officers and, when necessary, military elements constituted the security tools of Ottoman schools, while the laws specified in the new education regulations constituted the security rules of Ottoman schools. This study aims to fill the gap in the literature by looking at the history of Ottoman

1 Makale Geliş Tarihi: 04.10.2024, Makale Kabul Tarihi: 09.12.2024

Araştırma Makalesi Makalesi/Künye: ÇAM, Bekir Çağlar, "Tanzimat Sonrası Osmanlı Devleti'nde Okul Güvenliği", *Türkiye Araştırmaları Dergisi (TÜRKAD)*, C. 1, S. 2, Aralık 2024, s.199-213.

2 Öğr. Gör.-Doktora Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara/TÜRKİYE, E-Posta: cam.bekircaglar@hbv.edu.tr ORCID: 0009-0008-0675-2445

education from a security perspective. In addition, the effects of the Tanzimat Edict on Ottoman schools, the security problems in Ottoman schools, the measures taken against these problems and the personnel assigned are discussed within the scope of the study. The fact that the public order-based security problems of Ottoman schools have not been directly addressed until this time reveals the importance of this study. In addition, police, gendarmerie and military schools, which were already security production centers, were not addressed within the scope of this study. A literature review was conducted using Ottoman archival documents, secondary sources and open sources.

Keywords: Bevvâb, Ottoman school security, Mubassır, Ottoman schools public order

Giriş

Osmanlı Devleti'nin okullaşma politikaları iktisadi, sosyal, ekonomik, siyasi birçok yeni hususu da beraberinde getirmiştir. Konumuz gereği bu hususlar arasında okullaşma³ dolayısıyla insan etkileşiminin artması ve insanoğlunun doğduğu günden bu yana hep var olan bu güvenlik sorunu Osmanlı okulları için de ortaya çıkmıştır.

Okul güvenliği kavramı, sadece Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde ortaya çıkmış bir kavram olmayıp, İslam devletlerinde ve bilhassa Selçuklu medreselerinde de gündeme gelmiştir. Medrese binasının her türlü saldırıdan korunması bizzat Selçuklu Devleti tarafından sağlanmış⁴, hatta bu koruma görevi için askerî muhafızlar kullanılmıştır.⁵ Osmanlı Devleti, Batı politikalarını benimseme gayreti içerisine girdikten sonra okullaşmanın geldiği rakamlara bakıldığında, alınan eski önlemlerin ve görevlendirilen eski personelin yetersiz kaldığı anlaşılmıştır.

Okul güvenliği kavramı, eğitim bilimleri, psikoloji, kriminoloji, adli bilimler, sosyoloji, hukuk, iş sağlığı ve tarih gibi farklı bilim dalına konu olabilecek çok yönlü bir kavramdır. Wanatt, okul güvenliğini, öğrencilerin, öğretmenlerin ve okuldaki diğer personelin kendilerini fiziksel, duygusal ve psikolojik bakımdan özgür hissetmeleri olarak tanımlamıştır.⁶ Wanatt, bu tanımla okul güvenliği kavramının zaman hariç neredeyse bütün boyutlarını açıklamıştır. Kavramın tanımında, zaman konusundaki boşluğu ise Memduhoğlu'nun “Okul güvenliği; öğrenci, öğretmen ya da yardımcı hizmet personelinin okula gitmek amacıyla evinden ayrılması anından başlayarak tekrar evine gelinceye kadar geçen tüm aşamaları içerir.”⁷ açıklaması doldurmuştur.

Osmanlı Devleti'nde ülke içi genel asayiş problemleri, milliyetçi ayaklanmalar doğrultusunda yaşanan gelişmeler ve Müslümanlar ve gayrimüslimler arasındaki çekişmeler dolayısıyla okullarda, Wanatt'ın tanımındaki gibi bir ortam sağlamak pek mümkün olmamıştır. Ancak Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu elverişsiz şartlar, okul

3 Tanzimat'tan sonra Osmanlı eğitim sistemi üç kademeli eğitim modeline evrilmiştir. Bu eğitimin üç kademesi kadınların da eğitim öğretime katılmasıyla derinleşmiştir. Dolayısıyla yürütülen çalışma kapsamında tüm eğitim kademeleri okul olarak isimlendirilecektir.

4 Mehmet Altan Köymen, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi C.3 Alp Arslan ve Zamanı*, 4. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2001. s.361-362.

5 İsmail Güven, *Türk Eğitim Tarihi*, 7. Baskı, Pegem Akademi, Ankara 2018, s.45.

6 Wanatt, C. L “Defining Safe Schools.” *Journal for a Just and Caring Education*, C.2, S.2, 1996, s. 124.

7 Memduhoğlu, H. B., Taşdan, M. “Okul ve Öğrenci Güvenliği: Kavramsal Bir Çözümleme.” *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C.3, S.34, 2007. s. 72.

güvenliğinin önemini arttırmıştır. Diğer taraftan Osmanlı Devleti, bahsedilen bu kötü koşulları, okullaşmayı artırarak kontrol altına alabileceği fikrini benimsemiştir.

Okullarda karşılaşılabilecek problemlerin değişkenlik göstermesi sebebiyle, okul güvenliği kavramı, çok yönlü bir araştırma konusu hâline gelmektedir. Çalışmanın yönünü tayin edebilmek adına, çalışma kapsamında okul güvenlik problemleri asayiş temelli ele alınacaktır. Okullarda, gıda güvenliği, hijyen güvenliği, yangın, sel, deprem güvenliği gibi konular işlenmeyecektir. Ayrıca güvenlik üretim merkezi olan ve muhteviyatı gereği maruz kalabileceği güvenlik problemleri, diğer okullardan çok daha yüksek riskli süreçler içerecek olan asker ve kolluk okulları bu çalışma kapsamında ele alınmayacaktır.

Çalışma, genel manada Osmanlı'da eğitim konulu araştırmaların sahasına girmektedir. Bu kapsamda Osmanlı'da eğitim alanında yapılan çalışmalar incelendiğinde, eğitim sistemi, eğitim tarihi, okutulan dersler, öğretmen yetiştirme, disiplin uygulamaları, karşılaşılan problemler, problemlerin soruşturulması süreçleri, öğrencilere verilen cezalar, öğretmenlerin rolü, okul görevlilerinin maaşları gibi konular üzerine yoğunlaşıldığı anlaşılmıştır. Osmanlı okullarında okul güvenliği ile ilgili doğrudan bir çalışma tespit edilememiştir. Okul güvenliğini sağlayıcı unsurlara, işlenen konular içerisinde yer verilmiş ancak okul güvenliğini sağlama faaliyetleri üzerinde durulmamıştır.

Yürütülen çalışma kapsamında, Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi belgeleri, açık kaynak arşivleri ve özgün ikincil kaynaklar taranarak, Tanzimat sonrası Osmanlı okullarında yaşanan asayiş problemlerinin ortaya koyulması, alınan güvenlik önlemlerinin belirlenmesi ve güvenlik sağlayıcı unsurların tespit edilmesi, bu unsurların görev tanımlarının açıklanması amaçlanmıştır.

1. Tanzimat ve Sonrası Osmanlı Okullaşması

Tanzimat öncesi döneme kadar Osmanlı Devleti'nde eğitim, dinî temelli eğitim ve öğretim modeliyle yürütülmüştür. Tanzimat'a kadar Osmanlı eğitim kademelerinde, medreseler, sıbyan mektepleri ve enderun mektepleri şeklinde örgün eğitim verilmiştir. Fatih Dönemi'nde, bilimsel yönelimler ve yeni ihtiyaçlar doğrultusunda askerî mektepler kurulmuştur. Ancak XVIII. yy.'a gelindiğinde Osmanlı Devleti'nin takip edemediği askerî teknolojik gelişmeler sonucu almış olduğu yenilgiler, Osmanlı'nın bilim ve fen konularında geri kaldığını ortaya koymuştur.

Osmanlı Devleti'nin içerisinde bulunduğu askerî, siyasi, ekonomik, sosyal şartlar ve modern çağa ayak uydurma gereksinimleri, 1839 yılında Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesine sebep olmuştur. Tanzimat Fermanı, Osmanlı'nın genel yapısında önemli değişimler yaratmıştır. Özellikle Avrupalı devletlerin baskısını azaltmak üzere kurgulanmış siyasi bir belge niteliği taşıyan ferman, eğitimle ilgili bir madde içermemiştir⁸ ancak yenileşme fikrini temellendirerek sonraki süreçlerde eğitim - öğretim sisteminin de yenilenmesine katkı sağlamıştır.

Tanzimat'tan sonra eğitimde gerçekleştirilmek istenen yeniliklerle, Osmanlıcılık fikri doğrultusunda ırkçı, ayrılıkçı hareketlerin önüne geçerek ve Müslüman'la gayrimüslim arasındaki ilişkinin sağlamlaştırılması istenmiştir. Ancak eğitim ve öğretim

8 Başkan, Ş., ve A. M. Çay. "Tanzimat Dönemi Osmanlı Eğitim Sistemi." *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.12, S.64. 2019, s.178.

alanında yapılmak istenen yenilikler hızla yayılamamış, yenilikler merkezde ve daha çok askerî nitelikte kalmıştır.⁹

Yenileşme sürecinin hemen başında gerçekleşemese bile takip eden yıllarda, devletin izlediği politikalar gereği halkın eğitime verdiği önem artmış ve 1863 istatistiklerine göre İstanbul'da 289, vilayetlerde 14.782 ilkokul açılmış, bu okullara devam eden kız ve erkek öğrenci sayıları 200.000 civarına ulaşmıştır. 1866 yılı istatistiklerine göre ise ülke genelindeki toplam ortaokul sayısı 53'e ulaşmıştır.¹⁰ 1875 yılına gelindiğinde Rüştiye mekteplerinin sayısı 364, öğrenci sayısı ise 18.750 olmuştur.¹¹

1869 yılında yayımlanan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi, Osmanlı eğitiminde okullaşmanın önünü bir kez daha açmış ve nizamnamenin ikinci maddesiyle eğitim kademeleri, sıbyan ve rüştiye birinci kategori, idadi ve sultaniye ikinci kategori, yüksek eğitim üçüncü kategori olmak üzere 3 kategoriye ayrılmıştır.¹²

Eğitim modeline sürekli yenilikler eklenmiş, mesleki ve teknik eğitim okulları, ilk lise, ilk üniversite, özel okullar gibi sürekli yeni eğitim birimleri açılmış, yaygınlaşmış ve her geçen gün öğrenci sayısı artmıştır. Okulların idari kadroları derinleştirilmiş, yeni görev alanları ve bu görev alanlarının yarattığı istihdam sahaları ortaya çıkmıştır. Yeni öğrenci profilleri, yeni okul idare kuralları, okul disiplin kuralları gibi konular, talimnamelerle tekrar belirlenmiştir. Okulların fiziki şartları iyileştirilerek gündüzlü- yatılı okullar oluşturulmuş, yabancı öğretmen istihdam edilmiş, kız öğrenciler için eğitim öğretim daha ulaşılabilir hâle gelmiştir. Lewis'in deyiimiyle belki de Osmanlı Devleti'nin 19. ve 20. yy. da en büyük başarısı eğitim alanında olmuştur.¹³

2. Okullarda Karşılaşılan Güvenlik Problemleri

Osmanlı modern eğitim kurumlarında, yasaklı yayınların yazılması ve dağıtılması, kavga ve yaralama olayları, hırsızlık olayları, ders protestoları, evrakta sahtecilik olayları, casusluk olayları gibi öğrenci kaynaklı güvenlik problemleri yaşanmıştır.¹⁴ Hatta yaşanan bazı olaylar sonucunda öğrencilerin yanlarında ateşli silah, kesici ve delici alet bulundurmaları talimnamelerce yasaklanmıştır.¹⁵

Osmanlı okullarında yaşanan diğer bir asayiş problemi ise öğrencilerin suç teşkil edecek nitelikte gruplaşmaları, birbirlerine karşı ahlaksız hareketleri ve cinsel taciz va-

9 Musa Çadircı, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, 3. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2013, s.284.

10 Evrim Şencan, *Türk Eğitim Tarihi Dönüm Noktaları*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara 2023, s. 49.

11 Mehmet Salih Erkek, "II. Meşrutiyet Döneminde Türk Eğitim Sistemindeki Gelişmeler ve Ethem Nejat Bey" *Dokuz Eylül Üniversitesi*, 2009 (Doktora Tezi), s. 36.

12 R. Özalp ve A. Ataunal, *Türk Milli Eğitim Sisteminde Düzenleme Teşkilatı (Talim ve Terbiye Kurulu- Milli Eğitim Şurası)*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1977, s. 549.

13 Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, (çev. Bülent Turna), Arkadaş Yayınları, Ankara 2021, s. 176.

14 Fatih Demirel, "Osmanlı Modern Eğitim Kurumlarında İşlenen Suçlar," *History Studies*, C.5, S.1. 2013, s. 110.

15 Fatih Demirel ve Serdar Y. Derin, "Osmanlı Ortaöğretim Kurumlarında Soruşturma Süreci (Örnek Bir Vaka Analizi)," *History Studies*, C.11, S.5, 2019, s. 1531

kaları olmuştur.¹⁶ Dr. Rıza Nur Hayatım ve Hatırım eserinde öğrenci gruplaşmalarından ve bu gruplaşmalar arası çekişme, rekabet ve büyük kavgalar yaşandığından hatta bir okul arkadaşı tarafında cinsel tacize uğradığından bahsetmiştir.¹⁷ Okullarda tarafsız kalan ya da bir gruba dâhil olamayan öğrenciler, akranları tarafından fiziksel ve psikolojik zorbalıklara maruz kalmıştır.

Öğrencilerin sebep olduğu asayişsizliklerin yanında bir de idari işlerden kaynaklı asayişsizlikler Osmanlı okullarında güvenlik problemi hâline gelmiştir. Osmanlı okullarının günümüz tabiriyle kantin işletmeleri, Tanzimat sonrası artan okullaşma süreciyle birlikte önemli bir kazanç kapısına dönüşmüş ve ciddi rekabet sahası olmuştur. Osmanlı okullarındaki kantin işletmeleri kimi zaman okulun memuriyetinde bulunan görevlilerce sağlanmış kimi zamansa ihale usulüyle sivil kişilere verilmiştir. Ancak bahsedilen bu rekabet, ihaleyi kazanan ve eski işletmeci arasında, okul idaresinin ve öğrencilerin can güvenliği tehlikeye sokacak şekilde ciddi problemler hâline dönüşmüştür.

Öğrencilerin ve okul idaresinin maruz kaldığı bu asayişsizlik durumunu Çetin'in çalışmasında yer alan olaylar gözler önüne sermektedir.

Örnek 1: Numune-i Şükran Mektebi'nin bakkalı ihale sonucu yeni bir işletmeciye devredilmiştir. Ancak okul bakkalının eski işletmecisi olan Arnavut Ali ve arkadaşları birkaç gün boyunca gözdağı vermek adına olmalı ki mektep önünde dolaşmışlar hatta sindirme, korkutma amacıyla mektep bakkalının yeni işletmecisini tehdit etmişlerdir. Okul idaresi, bu konuda öğrenciler ve kendileri adına endişelenmiş, bu konuyla ilgili bağlı bulunduğu üst kurumları bilgilendirmiştir.¹⁸

Örnek 2: 1906 senesinde Vefa İdadisinde, eski kantin işletmecisi Tahir Ağa ve adamlarından Cafer, okul avlusunda bulunan kantini terk etmemiştir. Bu konuda uyarılmışlar ancak yine de bu uyarıya aldırış etmemişlerdir. Bu konu ayrıca mektep idaresinin çaresizliğini ve güçsüzlüğünü ortaya koymuştur. Okul idaresi ve güvenlik unsurlarının yapabildikleri tek şey, üst idareye konuyu bildirmek olmuştur.¹⁹

Örnek 3. Öğrenci sayısı çağdaşlarına göre daha fazla olan Vefa idadisinin kantini, kazanç oranı yüksek olması dolayısıyla taliplisi çok olan bir işletme olmuştur. Vefa İdadisi'nde, 1908 yılında okul kantin işletmesi Mehmet Salih'ten alınmış ve Müslim Ağa'ya ihale edilmiştir. Bu durum tebliğ edilmek üzere eski işletmeci Mehmet Salih, idare birimlerince okula çağırılmıştır. Ancak Mehmet Salih, "*katiyen okuldan çıkmaya-çağını, kendisini okuldan sadece kolluk unsurlarının çıkarabileceğini*" ifade etmiştir. Bu süreçte okul kantini iki ayrı işletmeci tarafından işletilmiştir. Doğal olarak bu durum problemleri beraberinde getirmiş ve idare Mehmet Salih'i polis kuvvetiyle okuldan çıkartmıştır. Ancak kolluğun bu tutumu dahi Mehmet Salih'i mektep kantinini işletme ısrarından vazgeçirememiş ve Mehmet Salih, öğrencilere satış yapmaya devam etmiştir. Devam eden durum karşında ise Mehmet Salih'in mektebe girişinin kesin bir şekilde

16 Hikmet Kapıcı, "Osmanlı Eğitim Sisteminde Disiplin: Dârülhayr-i Âli Örneği," *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.6, S.28, 2013, s. 176.

17 Rıza Nur, *Hayat ve Hatıratım*, C.1, Altındağ Yayınevi, İstanbul 1967, s. 81.

18 Sadık Çetin, "Osmanlı Maarifinde Mektep Bakkalları (1891-1922)," *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.38, S.105, Mayıs 2022, s. 21.

19 Çetin, "Osmanlı Maarifinde Mektep Bakkalları," s. 22.

engellenmesi için kolluk birimlerine tekrar yazılmıştır. Ancak Mehmet Salih yine defalarca okula izinsiz bir şekilde girerek kantini işletmeye devam etmiştir.²⁰

XIX. yy.'dan itibaren Avrupa Devletleri, Osmanlı hâkimiyeti altındaki gayrimüslimleri ve Türk olmayan Osmanlı vatandaşlarını devlete karşı gelme noktasında desteklemiş ve cesaretlendirmiştir. Avrupa'nın bu tutumu karşısında, II. Abdülhamid, Osmanlıcılık ve Panislamizm fikirleri doğrultusunda yeni politikalar belirlemiştir. Batı'da Müslüman Arnavutları, güneyde Müslüman Arap kabileleri ve doğuda Türkmenleri, Kürtleri, Çerkezleri ve Karakalpakları merkeze bağlamak ve imparatorluğun bütünlüğünü korumak adına, Arnavutlar için "Saray Muhafız Alaylarını", Arap aşiretler için "Aşiret Mektebini" ve Kürt aşiretler için "Hamidiye Alaylarını" kurmuştur.²¹ Yaşanacak olayların kısa zamanda bölgesel eylemlere dönüşebilme ihtimalleri sebebiyle aşiret mekteplerinin güvenlik uygulamaları daha özenli ve profesyonel yürütülmüştür.

Örnek 4: Daha önce idaresi benzer sebeplerden Maârif Nezâreti'ne devredilen Aşiret mektebinde, 1895 senesinde Kürt ve Arap talebeleri arasında kavga çıkmıştır. Kavga sırasında dört Kürt ve altı Arap talebe taş ve sopalarla birbirlerine zarar vermiş, yüzlerinden ve ellerinden yaralanmıştır. Bölgesel bir ayaklanma, kavga gibi kitlesel olayların çıkamaması için yetkililerce doğrudan kolluk kuvvetlerinin müdahil olduğu güvenlik önlemleri alınmaya çalışılmıştır. Aşiret mekteplerinde yaşanan problem sonucunda, mektebe yakın olan karakol ve polislerin mektebe gönderilmeleri kararlaştırılmıştır. Maârif Nezâreti tekrar böyle bir durumun yaşanmaması için mektepte iki gün boyunca polis ve jandarmanın bulundurulması gerektiğini vurgulayarak güvenlik önlemi aldırılmıştır. Bu olaydan hemen sonra mektep yönetimi değiştirilerek, mektebin eğitim ile ilgili konularında Maârif Nezâreti, iç idaresi ve güvenliğiyle de Mekatib-i Askeriye Nezâreti yetkilendirilmiştir.²²

Ayrıca gayrimüslim ve Türk olmayan Osmanlı vatandaşlarının yaşadığı bölgelerde, kimi zaman öğrenciler, kimi zaman öğretmenler ve yardımcıları, kimi zamansa idari personel, ırkçı, ayrılıkçı politikalar doğrultusunda yasadışı oluşumlar içerisinde yer almıştır. Bu oluşumlara hizmet etmek amacıyla Osmanlı okullarını, silah, mühimmat ve patlayıcı madde üretimi ya da depolama merkezi olarak kullanmışlardır.²³ Bu örnekte olduğu gibi Osmanlı okullarında, terör ve ideolojik kaynaklı güvenlik problemleri yaşanmıştır. Bu problemler asayiş temelli sorunları da ortaya çıkarmıştır ancak konunun sınırları gereği terör ve ideolojik temelli problemler ele alınmayacaktır.

3. Okullarda Güvenlik Adına Alınan Önlemler

Osmanlı okullarında alınan güvenlik önlemleri, okulun bulunduğu bölgeye ve okulun niteliğine göre farklılıklar göstermekle birlikte genel manada kabul görmüş ve nizamnamelerce düzenlenmiş hususlar içermiştir.

Osmanlı okullarında güvenliği sağlamak adına alınan ilk önlem disiplin kuralları ve cezalar olmuştur. Disiplin kuralları ve cezalar, öğrencilerin okullarda, edebe ve kurallara

20 Çetin, "Osmanlı Maarifinde Mektep Bakkalları," s. 22.

21 Bayram Kodaman, *Sultan II. Abdülhamid Devri Doğu Anadolu Politikası*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1987, s. 33.

22 Esmer Duman, *Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında Aşiret Mektebi, Van Yüzyüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 2019, (Yüksek Lisans Tezi), s. 65.

23 Devlet Arşivleri Başkanlığı, *Osmanlı Arşivi*, A.MTZ. (04) 139/28, H. 11/01/1324.

uygun davranmasını, asayiş problemleri çıkarmamalarını amaçlayarak ortaya konulmuş soyut güvenlik araçları olmuştur. Her ne kadar Tanzimat sonrası süreçte cezaların fiziksel şiddet içermemesi gerektiğinden nizamnamelerde sıkça bahsedilmiş olsa da fiiliyatta bu pek mümkün olmamıştır. Gündüz, son Osmanlı dönemi eğitim sistemini anlatırken anılarına yer verdiği kişilerin değindiği ortak nokta, eğitimde falaka ve dayak usulünün devam ettiği, konusu olmuştur.²⁴ Ayrıca ayakta tutma, kulağını çekme gibi fiziksel cezalarla birlikte, okuldan geçici uzaklaştırma, okuldan kesin uzaklaştırma, minderini kapıya uzaklaştırma gibi cezalar da uygulanmıştır.²⁵ Bu cezalar, okul içi disiplini ya da disiplinsizliği kontrol altına almayı, öğrenciler arası kavga gibi durumları engellemeyi amaçlamış, caydırıcı güvenlik tedbirleri olarak Osmanlı okullarında uygulanmıştır.

Osmanlı okullarında güvenlik adına alınan bir diğer önlem fiziki şartların düzenlenmesi üzerine olmuştur. Okul binalarının çevre duvarlarına oldukça önem verilmiş ve hemen her okul, güvenli muhafazanın sağlanabilmesi adına duvarlarla çevrilmiştir. Bu duvarlar, gerektiğinde yenilenmiş ya da duvarların tadilatı yapılmıştır. Okullara izinsiz girişleri ya da çıkışları engellemek adına okul duvarları yükseltilmiş,²⁶ güvenlik seviyesine artırmak adına demir parmaklıklar inşa edilmiştir.²⁷

Osmanlı okul güvenliğinin sağlanması noktasında atılan en somut adım, ilgili mevzuatlar gereğince okullara güvenlik görevlisi istihdam edilmesi olmuştur. Bu görevliler, Osmanlı okullarının asayiş ve düzeninden sorumlu tutulmuşlardır.²⁸ Görevliler, güvenlik teçhizatı anlamında dönemin şartlarıncı donatılmışlardır. En dikkat çeken güvenlik teçhizatı, talebelerin muhafazası için güvenlik elemanlarının kullanımına izin verilen “silah” olmuştur.²⁹

4. Osmanlı Okullarının Güvenlik Sağlayıcıları

Osmanlı okullarında asayiş temelli güvenliği sağlama noktasında dâhili ve harici güvenlik unsurları görev almıştır. Bevvâb, mubassır ve gece bekçisi³⁰ okul güvenliğinin dâhili unsurlarıyken kolluk kuvvetleri harici unsur olarak görev almışlardır. Yukarıda verilen örneklerden de anlaşıldığı üzere Osmanlı okullarının güvenliğini sağlarken, dâhili güvenlik unsurlar yetersiz kaldığında kolluk kuvvetlerine başvurmuştur.

4. 1. Bevvâb

Bevvâb, Arapça bir kelime olup kapıcı, kapı bekçisi manasına gelmektedir.³¹ Osmanlı arşiv belgeleri üzerinde yapılan taramalarda, bevvâb kavramı en çok saray teşki-

24 Mustafa Gündüz, “Son Dönem Osmanlı Eğitim Sisteminde Disiplin ve Cezalandırma (1847-1920),” *Doğu Batı*, C.13, S.53, 2010, s. 139.

25 Gündüz, “Son Dönem Osmanlı Eğitim Sisteminde Disiplin ve Cezalandırma,” s. 130.

26 Devlet Arşivleri Başkanlığı, Osmanlı Arşivi, MF. MKT. 1041/54, H. 22/01/1326.

27 Devlet Arşivleri Başkanlığı, Osmanlı Arşivi. İ. MF. 5/65, H. 05/12/1313.

28 Ayşegül Altınova, Osmanlı Modernleşmesinde Rüşdiye Mektepleri, *Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara 2010 (Doktora Tezi), s.227.

29 Devlet Arşivleri Başkanlığı, Osmanlı Arşivi. BEO 2998/224832, H. 08/01/1325. Not: Okul güvenlik görevlilerinin silah kullanımına daha çok ayrılıkçı ayaklanmaların yaşandığı bölgelerde izin verilmiştir.

30 Not: Burada bahsedilen bekçi, geceleri kamusal düzeni muhafaza etme görevi verilmiş memur sıfatlı görevliler değildir. Okullarda geçici mahiyette istihdam edilen bekçiler çalışmanın ilgili kısmında detaylandırılmıştır.

31 Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, MEB Yayınları, İstanbul 1983, s. 212. Not. Çalışma kapsamında bevvâb kavramı ile kapıcı kavramı aynı anlamda kullanıldığından tek başlık

latı içerisinde ve Osmanlı eğitim teşkilatı içerisinde kullanılmıştır. 1869 tarihli Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi, Osmanlı eğitim sisteminin dönüm noktası olarak kabul edilmiş ve hem merkezde hem de vilayetlerde genel eğitimi düzene koymayı amaçlayan kapsamlı ilk hukuki metni olarak yer almıştır.³² Nizamname, eğitimin hemen her konusyla ilgili düzenlemeler içermiş ve okulların güvenliği çerçevesinde bevvâb kavramı çokça kullanılmıştır.

Mekatib-i Rüştîye başlığı altında 21. madde de bevvâb istihdam olunacağı, aynı başlık altında 22. madde de ise bevvâbın yüz elli kuruş maaş alacağından bahsetmiştir. Kız Mekatib-i Rüştîyesi başlığı altında 30. maddede bevvâb istihdam edileceği emredilmiştir. Mekatib-i İdadiye başlığı altında 36. maddede bevvâb tayin olunacağı emredilmiştir. Mekatib-i Sultaniye başlığı altında 45. maddede her mekteb-i sultanide bevvâb bulunacağı belirtilmiştir. Ve Darülmuallimin başlığı altında 57. maddede okul bünyesinde iki bevvâb bulundurulacağı belirtilmiştir.³³

Osmanlı okullarının işleyiş usullerini belirten hemen her nizamnamede bevvâb veya kapıcı kavramları ile karşılaşmıştır. Umûm Mekâtib-i Rüştîye Nizamnâmesi'nde, bevvâbların görevlerine ayrıntılı olarak yer verilmiştir: Bevvâblar, mektep kapısını vaktinden önce açacak, mücbir sebep olmadıkça vaktinden önce öğrenciyi içeriye almayacaktır, okul kapısını açma vaktini geciktirmeyecektir. (Madde 59). Bevvâblar, daima kapı önünde duracak ve muallim tarafından izin verilmedikçe hiçbir öğrencinin mektepten dışarıya çıkmasına izin vermeyecektir. (Madde 60). Öğrencilerin ayakkabıları ile diğer eşyalarına işaret koyarak bunları muhafaza edecek ve bu eşyalara bir zarar gelmesi hâlinde mesul olacaktır (Madde 61).³⁴

Yine başka bir eğitim nizamnamesi olan Dârülmuallimât Nizamnamesinde (kız öğretmen okulları)³⁵ bevvâbların görevleri aşağıdaki gibi vermiştir:

Bevvâb, okulun açık olduğu saatlerde daima kapıda beklemek zorundadır. Müdürün izni olmadan okula mensup olan kişiler dışında kimseyi okula almamalıdır. Vaktinden önce okuldan çıkmak isteyen öğrencileri dışarı bırakmamalıdır. Bevvâb geceleri okulda kalmak ve zaman zaman okulu kontrol etmek zorundadır. Okulda herhangi birinin misafir olarak gecelemesine müsaade etmemelidir. Sabah ve akşamları hademenin işlerine yardımcı olmalıdır.

Mektep önlerine gelen satıcıların talebeler için zararlı bir hâle geldiği, buna engel olunmasının ve uzaklaştırılmasının istendiği aksi takdirde bevvâbın ve öğretmenin gelişecek durumlardan dolayı sorumlu tutulacağı ikazı yapılmıştır.³⁶ Bu belge doğrultusunda, bevvâbların görev alanının, sadece okul içi değil aynı zamanda okul önlerini, çevresini ya da okul eklentilerini de kapsadığı anlaşılmaktadır.

altında ele alınmıştır.

32 Çağır, M., & Türk, İ. C. "1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ve Türk Eğitim Tarihindeki Yer," *Avrasya Sosyal Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, C.4, S.11, 2017. s.63

33 Özalp ve Ataunal, *Türk Milli Eğitim Sisteminde Düzenleme Teşkilatı*, s. 553- 562.

34 Düstur, Birinci Tertip, No. 2: "Umûm Mekâtib-i Rüştîyenin Nizamnâme-i Dâhilisi", 02.11.1289/01.01.1873, Ankara-İstanbul, s. 255-257.

35 Altın, *Öğretmen Yetiştirme Meselesi*, s. 133.

36 Devlet Arşivleri Başkanlığı, Osmanlı Arşivi, MF. İBT. 6/44, (Tarih Yok).

Osmanlı okullarının güvenlik kapsamı içerisinde okul yolu ulaşım güvenliği de yer almıştır. Bu doğrultuda, bevvâblara, öğrencileri evlerinden okullarına, okullarından da evlerine güvenli şekilde götürüp getirme görevi verilmiştir.³⁷ Bu husus teknolojinin ve okullaşmanın yeterince artmadığı Osmanlı dönemlerinde bevvâblar tarafından yerine getirilebilmekteydi ancak ulaşım araçlarının çeşitlenmesi ve kent yerleşimlerinin genişlemesi, okul ev arası ulaşım mesafesinin artması gibi sebepler dolayısıyla bevvâblar, öğrencileri güvenli okula götürüp getirme görevini bir dönem sonra okul servisçilerine bırakmıştır ve Osmanlı'da okul servisçiliği ilk defa 1872 yılında 4 kız öğrencinin talebi üzerine başlatılmıştır.³⁸

4. 2. Mubassırlar

Pakalın, mubassırı mekteplerde talebenin inzibat işleriyle meşgul olan, gören, gözetken memur olarak tanımlamıştır.³⁹ Umûm Mekâtib-i Rüşdiyyenin Nizamnâme-i Dâhilisi'nde mubassır ve bevvâbın görevi adı altında başlık açılmış, nizamnamenin 55. ve 56. maddelerinde mubassırın görevi açıkça belirtilmiştir: Buna göre mubassır, öğrencilerin mektebe gelmelerinden, mektep dağılıncaya kadar okulda hazır bulunup gerek ders esnasında gerekse teneffüs zamanlarında öğrencilerin hareketlerine dikkat etmekten sorumlu tutulmuşlardır. (Madde 55). Mubassır, edebe aykırı bir hâli ve hareketi fark ettiğinde muallim-i evvele bunu bildirmekle ve dershanelerde gezinip dikkatini öğrencinin üzerine vermekle yükümlüdür. Mubassırların, öğrencinin abdest alması ve namaz kılması esnasında sürekli onları kontrol etme görevleri de bulunmaktadır. (Madde 56)⁴⁰ Maddelerden mubassırın güvenlik sağlama görevinden ziyade bir disiplin sağlama mekanizması olarak faaliyet yürüttüğü ve görevinin sadece öğrencilerin arasındaki ilişkilere dayandığı anlaşılmaktadır. Haricen, okula dışarıdan gelecek problemler mubassırların görev kapsamında yer almamıştır.

Örnek 5: Fatih Merkez Rüşdiyesi'nde öğrenciler arasında yaşanan silah çekme olayına, yerinde ve zamanın gerekli müdahalede bulunamadığı gerekçesiyle mubassır Mustafa Efendi başka bir okula tayin edilmiştir.⁴¹ Umûm Mekâtib-i Rüşdiyyenin Nizamnâme-i Dâhilisi maddelerinde, mubassırın görevi sadece yardımcı öğretmen boyutunda kalırken bu örnek üzerinden süreç değerlendirildiğinde, mubassırdan aynı zamanda öğrenciler arası bir iç güvenlik ve asayiş sağlama noktasında da beklenti oluşmuştur. Bu beklenti doğrultusunda asayiş sağlama görevini yerine getiremeyen mubassırlar cezalandırılmıştır. Dolayısıyla mubassırlar doğrudan güvenlik sağlayıcısı olarak değil disiplin sağlayıcısı olarak atanmış ancak görevlerinin gerekleri dâhilinde güvenlik sürecinin parçası hâline gelmişlerdir.

Ancak mubassır ile bevvâbı ayıran önemli hususlar vardır. Bunlardan birincisi, bevvâblar sadece okullarda değil başka özel veya kamusal kurumlarda da güvenlik hizmeti yürüten görevliler olmuştur.

37 Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat (Eski ve Yeni Harflerle)*, 26. Baskı, Aydın Kitabevi, Ankara 2010, s. 105.

38 Hasan Şimşek, "Educational Problems in The Ottoman Empire: A Historical Case Study About Road Security (Traffic) and School Services," *Journal of Theoretical Educational Science* 3/1, 2010, s. 146.

39 Pakalın, *Osmanlı Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, s. 560.

40 *Düstur*, Birinci Tertip, No. 2: "Umûm Mekâtib-i Rüşdiyyenin Nizamnâme-i Dâhilisi," Ankara-İstanbul H.1289, s. 255-257.

41 Devlet Arşivleri Başkanlığı, Osmanlı Arşivi, MF. İBT. 223/81, H. 29/01/1327.

Bevvâb ile mubassır ayıran diğer bir konu ise mubassırlık daha çok idareci öğretmenlik boyutunda kalmıştır. Mubassırların, öğretmenlerin yerine vekil olarak bakmaları⁴² hatta 1908 yılında mubassırlığın kaldırılarak yerine okul müdür yardımcılığı makamının oluşturulması⁴³ bu iddiayı desteklemiştir. Ancak bevvâblar, okul güvenliğini sağlama noktasında doğrudan bir güvenlik unsuru olarak faaliyet yürütmüştür.

4. 3. Gece Bekçileri

Bekçi, koruma göreviyle sorumlu tutulmuş kimseler için kullanılan bir terimdir.⁴⁴ Özellikle kolluk unsuru olan Ases yerine çokça kullanılan bekçi kavramının kullanım sahası oldukça geniştir.⁴⁵ Osmanlı Devleti'nde bekçilik, 1909 yılında yayımlanan Mahalle Bekçileri Nizamnamesiyle ve bu nizamnamenin geliştirilmesiyle birlikte, yerel asayiş sağlamada görevli gönüllülerden, mahallî asayiş sağlayan bir inzibat türüne ve dolayısıyla bir memuriyete dönüşmüştür.⁴⁶

Çalışmamız kapsamında, mektebin gece bekçiliğini yapan unsurlar yukarıda bahsedilen teşkilatlanmış kolluk birimi değildir. Osmanlı okullarında, gece bekçisi kavramı, çoğunlukla bevvâb kelimesinin yerine kullanılmıştır. Dârülmualimât Nizamnamesinde bevvâblarının görevleri açıklanırken, geceleri okulda kalmak ve okulu zaman zaman kontrol etmek zorunda oldukları belirtilmiştir.⁴⁷ İlgili maddelerde de belirtildiği üzere zaten görevi okulun güvenliğini sağlamak olan bevvâblar, geceleri okulda bulunurken ayrıca bir güvenlik istihdam edilmesi akla uygun değildir.

Osmanlı okullarında, gece görevli kalmayan bevvâbların olduğu durumlarda ya da bevvâbın herhangi bir sebeple göreve gelmediği zamanlarda, sadece geceleri okul güvenliğini sağlamak amacıyla görevlendirilmiş kimselerden bahsetmek mümkün olabilir. Bahsedilen bu kişilere ise gece bekçisi denilmiştir. Bunlar adı üstünde gece görev yapmışlardır ve mahalli kimseler tarafından seçilmişlerdir. Ücretleri de çoğunlukla yerel halk tarafından karşılanmıştır. Okul güvenliği çerçevesinde gece bekçilerinin, mektep kanunları ya da nizamnamelerinde bir karşılıklarına rastlanmamıştır. Dolayısıyla geçici ve ihtiyaç doğrultusunda temin edilmiş ve ihtiyaç durumu kalmadığında görevi sonlandırılmıştır. Gece bekçileri, bir bevvâb gibi okulun daimî personeli olmamıştır. Daimî personel olarak atanarlarsa bevvâb olarak atanmışlardır.

4. 4. Kolluk Kuvvetleri, Polis, Jandarma

Bu çalışma kapsamında Osmanlı okullarında yaşanan asayiş problemleriyle ilgili örnekler verilmiştir. Örneklerden de anlaşılacağı üzere Osmanlı okullarında bevvâb ya da mubassır gibi dâhili güvenlik sağlayıcılarının çözemediği asayiş problemleri de

42 Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi MF. İBT. 42/45 Tarih Yok. & Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi MF. İBT. 60/4 (Tarih Yok).

43 Pakalın, *Osmanlı Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, 560.

44 Pakalın, *Osmanlı Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, 196.

45 A. Gezgin, "Şehir Güvenliği Bağlamında Osmanlı Devleti'nde Gece Bekçileri: Asesbaşı ve Asesler," *Genç Kalemler*, C. 6, S.7, 2020 s.180.

46 Cem Doğan, "Eski İstanbul'da Mahalle Bekçisi ve II. Meşrutiyet'te Bekçi Teşkilatının Düzenlenmesi Bağlamında Mahalle Bekçileri Nizamnamesi (1908-1918)," *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, C.6, S.14, Mart 2019, s. 270.

47 Hamza Altın, II. Abdülhamid ve II. Meşrutiyet Devirlerinde Öğretmen Yetiştirme Meselesi, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 2009 (Doktora Tezi), s.133.

meydana gelmiştir. Bu gibi durumlarda Osmanlı kolluk unsurları gerekli müdahaleyi yapmış ve okulun asayişinin sağlanması noktasında aktif görev yürütmüştür.

Örnek 3'te işgalci işletmeci Mehmet Salih'in okula girişini bevâb ya da diğer okul görevlileri engelleyememiş olacak ki Mehmet Salih polis zoruyla okuldan çıkarılmıştır. Ancak her ne kadar Osmanlı kolluk kuvvetleri, okul asayişini sağlama noktasında aktif görev yürütmüş ve işgalci işletmeci Mehmet Salih'i okuldan uzaklaştırılmış olsa da Mehmet Salih bildiğini yapmaktan vazgeçmemiş ve izinsiz olarak okul kantinin işletmeye devam etmiştir. Bu durum bevâbların yetersizliğini ortaya koyarken kolluk kuvvetlerinin de caydırıcılık özelliğinin sorgulanmasına sebep olmuştur.

Örnek 4'te yer alan durum ise okul asayişinde, kolluk unsurlarının etkinliğini ziyadesiyle özetlemiştir. Aşiret Mekteb'lerinin yönetim şemasında güvenlik personeli olarak dâhiliye zabiti (kolluk)' ne yer verilmiştir. Bölgesel bir ayaklanmaya veya kitlesel bir olayla sebep olabilecek okul güvenlik problemleri, sürekli devam etmiş olacak ki, 15 Temmuz 1903 tarihli bir belgede Aşiret Mektebi'nde asker, polis ve jandarmaların sürekli olarak bulundurulmaları kararlaştırılmıştır. Hatta iki yıl sonra 1905 yılında bahse konu okul bahçesinde asker, jandarma ve polis için karakol binası inşa edilmesi kararlaştırılmıştır.⁴⁸

Okul yönetim şemasında, hademe ve mubassır olarak 25 personele, kolluk kuvveti olarak ise 2 personele yer verildiği belirtilmiştir. Bu 25 personel arasında okul güvenliğini sağlama noktasında görevlendirilmiş daimî güvenlik elemanlarının da bulunduğu anlaşılmaktadır. Aşiret Mektepleri'nin muhteviyatı düşünüldüğünde bu daimî güvenlik elemanları, kolluğa yardımcı olarak faaliyet yürütmüş olmalı ki, aksi hâlde iki kolluk görevlisinin mektebin genel asayişini sağlaması mümkün olamayacaktır.

Osmanlı okullarında öğrenciler arası gruplaşmalar ve gruplar arası şiddetli kavgalar yaşanmıştır. Kimi öğrenci grupları, sadece kendi aralarında değil aynı zaman da öğretmenlerine ya da diğer okul görevlilerine de şiddet uygulamışlardır. 1909 yılında okul müdür yardımcısını döven 31 öğrenci bir bölük asker ve iki komiser nezaretinde okuldan atılabilmişlerdir.⁴⁹

Özellikle gayrimüslim tebaanın ayrılıkçı politikaları doğrultusunda çıkarılan ayaklanmalar, okul ve öğrenci güvenliğini de tehdit edecek boyutlara gelmiştir. Bu gibi durumlarda Jandarma takımları okulların etrafında görevlendirilmiş, gece nöbetçisi tayin edilmişlerdir.⁵⁰ Osmanlı Devlet'i tamamen yok olmanın eşiğine geldiği 1919 yılında ise öğrencilerin genel güvenliği adına bölge komutanlıklarından dahi yardım talep edilmiştir.⁵¹

Sonuç

Tanzimat sonrası sayısı artan Osmanlı eğitim kurumlarında, yasaklı yayınların basılması, dağıtılması ve çoğaltılması, kavgalar ve yaralama olayları, hırsızlık olayları, ders protestoları, evrakta sahtecilik olayları, casusluk olayları, silah ya da türevi aletler bu-

48 Duman, *Aşiret Mektebi*, s. 66-67.

49 Hikmet Kapıcı, "Osmanlı Eğitim Sisteminde Disiplin: Dârülhayr-i Âli Örneği," *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 6/ 28, 2013 s. 176.

50 Devlet Arşivleri Başkanlığı, Osmanlı Arşivi, DH. ŞFR. 653/111, H. 09/12/1335.

51 Mustafa Kılınc, *Türkiye'de Mesleki Teknik Eğitim Tarihi (1888-1986)*, Pegem Akademi

lundurmak veya kullanmak, yasadışı gruplaşmalar oluşturmak, akran zorbalığına maruz bırakmak, cinsel tacizde bulunmak gibi öğrenci kaynaklı güvenlik problemlerinin yanı sıra okul işletmelerinin iyi yönetilememesi sebebiyle ortaya çıkan idari kaynaklı asayiş problemleri yaşanmıştır. Ayrıca öğretmenin, okul personelinin veya öğrencisinin ırkçı, ayrılıkçı politikalar doğrultusunda yasadışı oluşumların içerisinde yer almasından kaynaklı asayiş problemleri de yaşanmıştır. Bu kapsamda yaşanan en büyük problem ise okulların mühimmat saklama veya üretme sahası olarak kullanılması olmuştur.

Yaşanan bu güvenlik problemleri karşısında okulun muhafazası için bina ve tesislerin verimliliğini artırmak, güvenlik sağlamak üzere görevli personel atamak, kolluk kuvvetlerinden yardım almak, etkin bir ceza disiplin sistemi ortaya koymak üzerine önlemler alınmıştır.

Okul güvenliğini sağlamada alınan en somut önlem, okullara güvenlik unsurlarının istihdam edilmesi veya kolluk kuvvetlerinden yardım alınması hususu olmuştur. Osmanlı okullarının güvenliğini dâhili ve harici unsurlar sağlamıştır. Bu dâhili unsurlar arasında bevvâblar, mubassırlar ve gece bekçileri yer alırken harici unsurlar arasında kolluk kuvvetleri hatta nadiren de olsa askerî unsurlar görev almışlardır.

Okulun idareci öğretmeni olan mubassırlar, öğrenci arası ilişkiler boyutunda güvenlik sağlama rolü üstlenmiş ve belli bir zaman sonra mubassırlık kaldırılarak yerine okul müdür yardımcısı makamı kurulmuştur. Bevvâblar, okul güvenliğinin sağlanması noktasında, tam manasıyla günümüz özel güvenlik görevlisi görevini ifa etmiştir. Okul kapılarının muhafazası, öğrencilerin giriş çıkış kontrolü ve okulun gece gündüz güvenliği hususları nizamnamelerce bevvâba tanımlanmıştır.

Gece bekçileri diğer bir güvenlik sağlama mekanizması olarak karşımıza çıkmıştır. Gece bekçileri, Osmanlı okullarında ihtiyaç durumunda ve mahallî imkanlarca gece okulun güvenliğini sağlamakla görevlendirilen kimseler olmuştur.

Okula alakasız kimsenin alınmaması konusunda devletçe yetkilendirilmiş bevvâblar ve okul içi disiplini sağlamakla yetkilendirilmiş mubassırlar zaman zaman bu yetkiyi kullanmada yetersiz kalmıştır. Bu durumda devreye kolluk kuvvetleri girmiş ve okulların güvenliğini sağlama noktasında en önemli ve en etkin araç olarak faaliyet göstermişlerdir. Sadece kolluk değil nadiren de olsa ihtiyaç hâlinde askerî unsurlardan da bu amaçla faydalanılmıştır.

Finansal Destek ve Teşekkür / Grant Support and Acknowledgement	Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir. / The author declared that this study has received no financial support.
Çıkar Çatışması / Conflict of Interest	Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir. / The author has no conflict of interest to declare.

KAYNAKÇA**Arşiv Belgeleri - Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA)**

Devlet Arşivleri Başkanlığı. Osmanlı Arşivi. DH.TMIK.M. 38/83, H. 10/04/1315.

Devlet Arşivleri Başkanlığı. Osmanlı Arşivi. A. MTZ. (04) 139/28, H. 11/01/1324.

Devlet Arşivleri Başkanlığı. Osmanlı Arşivi. MF.MKT. 1041/54, H. 22/01/1326.

Devlet Arşivleri Başkanlığı. Osmanlı Arşivi. İ..MF. 5/65, H. 05/12/1313

Devlet Arşivleri Başkanlığı. Osmanlı Arşivi. BEO 2998/224832, H. 08/01/1325.

Devlet Arşivleri Başkanlığı. Osmanlı Arşivi. MF. İBT. 223/81, H. 29/01/1327.

Devlet Arşivleri Başkanlığı. Osmanlı Arşivi. MF. İBT. 6/44, [Tarih Yok].

Devlet Arşivleri Başkanlığı. Osmanlı Arşivi. DH. ŞFR. 653/111, H. 09/12/1335.

Kitap

ÇADIRCI, Musa, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*. 3. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2013.

DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat (Eski ve Yeni Harflerle)*. 26. Baskı, Aydın Kitabevi, Ankara 2010.

DÜSTUR. Birinci Tertip, No. 2: “Umûm Mekâtib-i Rüşdiyenin Nizamnâme-i Dâhilisi,” 02.11.1289 / 01.01.1873. Ankara-İstanbul.

GÜVEN, İsmail, *Türk Eğitim Tarihi*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara 2018.

KILINÇ, Mustafa, *Türkiye’de Mesleki Teknik Eğitim Tarihi (1888-1986)*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara 2020.

KODAMAN, Bayram, *Sultan II. Abdülhamid Devri Doğu Anadolu Politikası*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1987.

KÖYMEN, M. Altan, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi Cilt :3 Alp Arslan ve Zamanı*. 4. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2001.

LEWİS, Bernard, *Modern Türkiye’nin Doğuşu*, (çev. Bülent Turna), Arkadaş, Ankara 2021.

NUR, Rıza, *Hayat ve Hatıratım*. Cilt 1, Altındağ Yayınevi, Ankara 1967.

ÖZALP, R., ve A. Ataüenal, *Türk Milli Eğitim Sisteminde Düzenleme Teşkilatı (Talim ve Terbiye Kurulu- Milli Eğitim Şurası)*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1977.

PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, MEB Yayınları, İstanbul 1983.

ŞENCAN, Evrim, *Türk Eğitim Tarihi Dönüm Noktaları*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara 2023.

Makale

BAŞKAN, Ş., ve A. M. Çay. “Tanzimat Dönemi Osmanlı Eğitim Sistemi.” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research*, C.12, S.64, 2019, s. 176-186.

ÇAĞIR, M., & Türk, İ. C. “1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ve Türk Eğitim Tarihindeki Yeri.” *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, C.4, S.11, 2017, s. 62-75.

ÇETİN, Sadık. “Osmanlı Maarifinde Mektep Bakkalları (1891-1922).” *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.38, S.105, Mayıs 2022, s. 1-32.

- DEMİREL, Fatih ve Serdar Y. Derin. “Osmanlı Ortaöğretim Kurumlarında Soruşturma Süreci (Örnek Bir Vaka Analizi).” *History Studies*, C.11, S.5, 2019, s. 1525-1538.
- DEMİREL, Fatih. “Osmanlı Modern Eğitim Kurumlarında İşlenen Suçlar.” *History Studies*, C.5, S.1, 2013, s.101-112.
- DOĞAN, Cem. “Eski İstanbul’da Mahalle Bekçisi ve II. Meşrutiyet’te Bekçi Teşkilatının Düzenlenmesi Bağlamında Mahalle Bekçileri Nizamnamesi (1908-1918).” *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, C.6, S.14, 2019, s. 257-273.
- GEZGİNCİ, Ali. “Şehir Güvenliği Bağlamında Osmanlı Devleti’nde Gece Bekçileri: Asesbaşı ve Asesler.” *Genç Kalemler*, C.6, S.7, 2020, s. 180-183.
- GÜNDÜZ, Mustafa. “Son Dönem Osmanlı Eğitim Sisteminde Disiplin ve Cezalandırma (1847-1920).” *Doğu Batı*, C.13, S.53, 2010, s. 127-158.
- KAPCI, Hikmet. “Osmanlı Eğitim Sisteminde Disiplin: Dârülhayr-i Âli Örneği.” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.6, S. 28, 2013, s. 166-180.
- MEMDUHOĞLU, H. B., TAŞDAN, M. “Okul ve Öğrenci Güvenliği: Kavramsal Bir Çözümleme.” *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C.3, S.34, 2007. s. 68- 80.
- ŞİMŞEK, Hasan. “Educational Problems in The Ottoman Empire: A Historical Case Study About Road Security (Traffic) and School Services.” *Journal of Theoretical Educational Science*, C.3, S.1, 2010, s. 135-147.
- WANATT, C. L “Defining Safe Schools.” *Journal for a Just and Caring Education*, C.2, S.2, 1996, s. 121-133.
- Tez**
- ERKEK, Mehmet Salih, “II. Meşrutiyet Döneminde Türk Eğitim Sistemindeki Gelişmeler ve Ethem Nejat Bey”, *Dokuz Eylül Üniversitesi*, 2009, (Doktora Tezi)
- DUMAN, Esmer, “Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında Aşiret Mektebi”, *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 2019. (Yüksek Lisans Tezi)
- ALTIN, Hamza, “II. Abdülhamid ve II. Meşrutiyet Devirlerinde Öğretmen Yetiştirme Meselesi”, *Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 2009. (Doktora Tezi)
- ALTINOVA, Ayşegül, “Osmanlı Modernleşmesinde Rüşdiye Mektepleri”, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 2010, (Doktora Tezi).

Extended Abstract

In the Ottoman Empire, especially after the Tanzimat period, there was an increase in the diversity, quality and quantity of schools due to internationally developing science and technology, war conditions and other factors. For this reason, elements independent of the law enforcement forces but assisting the law enforcement forces were assigned to ensure the security of the Ottoman schools. In fact, these officers were appointed from the center as civil servants.

This study aims to explain the impact of the Tanzimat Edict on Ottoman schools, the public order-based security problems in Ottoman schools, the measures taken against these problems and the personnel assigned to ensure security. Our study is shaped by the literature obtained by scanning the documents of the Presidential Ottoman Archives, open source archives and original secondary sources. The fact that the public order-ba-

sed security problems of Ottoman schools have not been directly addressed so far reveals the importance of this study.

Within the scope of our study, Ottoman school security problems were handled on the basis of public order. Issues such as food safety, hygiene safety, earthquake, flood and fire safety were not covered. In addition, police, gendarmerie and military schools, which were already security production centers, were not covered in this study.

In addition to student-induced security problems such as writing and distributing banned publications, fights and injuries, theft, class protests, forgery of documents, espionage, possession or use of weapons or derivative instruments, forming illegal groupings, peer bullying, sexual harassment, etc., Ottoman educational institutions also experienced administrative public order problems due to poor management of school enterprises. There were also public order problems arising from the involvement of teachers, school staff or students in illegal formations in line with racist and separatist policies and the use of the school as an ammunition storage or production site.

Internal and external security elements took part in ensuring public order-based security in Ottoman schools. While the Bevvâb, mubassir and night watchman were internal elements of school security, law enforcement officers were external elements. After identifying the public order-based school security problems in the Ottoman Empire, the Bevvâb, mubassir, night watchmen and law enforcement elements that ensured the security of schools are explained along with their job descriptions.

As a result of our study, school security officers were not equipped with the necessary authorization and equipment to fulfill their duties at all costs, they were generally contented with solving problems in student affairs, but in cases of general public order, they communicated and handed over the relevant situations to law enforcement elements acting as their superiors. However, despite all this, Mehmet Salih, the former tenant mentioned in Example 3, was able to continue to operate the business despite all law enforcement intervention. This reveals the fact that during the period in question, the citizens were not afraid of the Ottoman security forces and that they were able to continue their unlawful actions despite the security forces.

